

Принсипҳои аудити мутобиқат

Стандартҳои INTOSAI аз ҷониби
мақомоти байналмилалӣ
мақомотҳои олии аудиторӣ,
INTOSAI ҳамчун як қисми системаи
хуҷчатҳои касбии INTOSAI нашр шудаанд.
Барои маълумоти иловагӣ ба сайти www.issai.org нигаред

INTOSAI

INTOSAI, 2019

- 1) Ҳамчун стандарти ҳисоботдиҳӣ аз ҷониби аудити ҳукумат дар соли 2001 тасдиқ шудааст
- 2) Мундариҷа ҳамчун Принципҳои асосии аудити мутобиқат дар соли 2013 аз нав номгузорӣ карда тасдиқ шудааст
- 3) Бо таъсиси Системаи Эъломияҳои касбии INTOSAI (IFPP), соли 2019 аз нав ҳамчун Принципҳои аудити таҳрири мутобиқатӣ номгузорӣ карда шуд

ISSAI 4000 бо ҳама забонҳои расмии INTOSAI дастрас аст: арабӣ, англисӣ, фаронсавӣ, олмонӣ ва испанӣ

МУНДАРИНЧА

1. МУҚАДДИМА	5
2. ТАЪИНКУНИ ВА ҲОЛАТИ ПРИНСИПҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ	6
3. СИСТЕМАИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ	8
Ҳадафи аудити МУТОБИҚАТ	8
Хусусиятҳои аудити мутобиқат	9
Мафҳумҳои гуногуни аудити мутобиқат	10
Аудити мувафиқат дар якҷоягӣ бо аудити ҳисоботи молиявӣ	11
Аудити МУТОБИҚАТ алоҳида гузаронида шаванда	12
Аудити МУТОБИҚАТ якҷоя бо аудити самаранокӣ	12
4. ЭЛЕМЕНТҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ	13
Талабот ва меъёрҳои ҳокимият	13
Мавзӯи санчиш	14
Се ҷониби аудити МУТОБИҚАТ	15
Эътимоднокӣ дар аудити МУТОБИҚАТ	16
5 ПРИНСИПҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ	17
ПРИНСИПҲОИ УМУМӢ	17
Доварии касбӣ ва шаккокӣ	17
Назорати сифат	18
Идоракунии ғуруҳи аудиторон ва малака	19
Хатари аудит	19
Вазни маводи гузоришдиҳӣ	20
Ҳуччатгузорӣ	21
Мубодилаи иттилоот	21
ПРИНСИПҲОИ МАРБУТ БА ҶАРАӢНИ АУДИТӢ	22
Банақшагирӣ ва тарҳрезии аудити МУТОБИҚАТ	21
Далелҳои аудиторӣ	25
Арзёбии далелҳои аудиторӣ ва ташаккули хулосаҳо	26
Ҳисобот	27
Амалисозии фаъолияти минбаъда	28

1. МУҚАДДИМА

- 1) Стандартҳо касбӣ ва дастурҳо барои эътимоднокӣ, сифат ва касбияти аудити бахши давлатӣ муҳим мебошанд. Стандартҳои байналмилалӣ мақомоти аудити олий (ISSAI), ки аз ҷониби Созмони байналмилалӣ мақомотҳои олии аудиторӣ (INTOSAI) таҳия шудаанд, барои паҳн намудани аудити мустақил ва муассир мусоидат карда, ба аъзоёни INTOSAI дар рушди муносибати касбии худ тибқи ваколатҳои худ, санадҳои қонунгузорӣ ва санадҳои ҳуқуқӣ мусоидат мекунанд..
- 2) *ISSAI 100 - "Принсипҳои бунёдии аудити давлатӣ"*, дар маҷмӯъ *принсипҳои бунёдии аудити бахши давлатиро муаррифӣ намуда, доираи стандартҳои ISSAI-ро муайян мекунанд. ISSAI 400 - Принсипҳои бунёдии аудити мутобиқат, Принсипҳои бунёдии ISSAI 100 -ро* бо назардошти мушаххасоти контексти аудити мутобиқат таҳия менамояд. ISSAI 400 бояд дар якҷоягӣ бо ISSAI 100 хонад ва тафсир карда шавад, ки ин ҳам ба аудити мутобиқат марбут аст.
- 3) Ҳамин тариқ, ISSAI 400 асоси стандартҳои аудити мутобиқат ISSAI -ро ташкил медиҳад. Ҳуҷҷати мазкур маълумоти зеринро муфассал дар бар мегирад:
 - Таъинкунӣ ва миқёси стандартҳои ISSAI барои аудити мутобиқат
 - Меъёрҳои аудити мутобиқат ва усулҳои гуногуни аудит
 - Унсурҳои аудити мутобиқат
 - Унсурҳои аудити мутобиқат

2 ТАЪИНКУНИ ВА ҲОЛАТИ ПРИНСИПҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

- 4) Мақсади таъинкунии стандарти ISSAI барои аудити мутобиқат ин пешниҳод намудани маҷмӯи пурраи принципҳо, меъёрҳо ва дастурҳо барои гузаронидани аудити мутобиқати сифатӣ ва миқдорӣ, кки вобаста аз ҳаҷми пафтиш фарқ мекунад ва метавонад рӯйхати равишҳои мухталифи аудит ва форматҳои ҳисоботро дар бар гирад.
- 5) ISSAI 400 ба мақомоти олии аудиторӣ замина барои қабул ё рушди аудити мутобиқатро пешниҳод мекунад. Принципҳои ISSAI 400 -ро бо се роҳ метавон истифода бурд:
- ҳамчун асос барои таҳияи стандартҳо;
 - ҳамчун асос барои қабули стандартҳои мувофиқашудаи миллӣ;
 - ҳамчун асос барои қабули ISSAI ба сифати стандартҳои расмӣ
- стандартҳои мутобиқат.
- б) Мақомоти олии аудит бояд дар ҳисоботи аудит ба Принципҳои бунёдии аудити мутобиқат муроҷиат кунанд, - дар ҳисоботи аудитор ё ҳангоми истифодаи дигар шаклҳои ҳисобот; - танҳо дар ҳолате, ки стандартҳои таҳиянамудаи мақомоти олии аудит ба принципҳои ISSAI 400 МУТОБИҚАТ кунанд. Принципҳо ба ҳеч вачҳ қонунҳои миллӣ, қоидаҳо ва ваколатҳои миллиро бекор намекунанд..
- 7) Ба МОА тавсия дода мешавад, ки дастурҳои аудити мутобиқатро (ISSAI 4000-4999) ҳамчун стандартҳои расмӣ қабул кунанд, зеро онҳо барои инъикос кардани таҷрибаҳои беҳтарин таҳия шуда буданд. INTOSAI эътироф мекунад, ки дар баъзе ҳолатҳо аз сабаби мавҷуд набудани сохторҳои асосии маъмурӣ, ё ин ки қонунҳо ё низомномаҳо бо назардошти Принципҳои аудити мутобиқат принципҳои яктарафаи аудити мутобиқатро муқаррар накардаанд.
- 8) Агар стандартҳои аудити МОА ба Принципҳои аудит асос ё мутобиқ бошанд, истинод дар ҳисоботи аудитро метавон бо ибораи зерин истинод кард::
- ... Мо аудити худро мутобиқи [стандартҳо] дар асоси Принципҳои асосии аудити (ISSAI 100-999) стандартҳои байналмилалӣ мақомотҳои олии аудиторӣ гузаронидаем..*
- 9) МОА дар баъзе кишварҳо метавонанд, ки стандартҳои аудити мутобиқатро ҳамчун стандартҳои расмӣ қорӣ худ қабул кунанд. Дар ин ҳолат, пайвандро бо роҳи зерин метавон қайд кард:

... Мо аудити мутобиқати худро мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ мақомоти олии аудит гузарондем [барои аудити МУТОБИҚАТ].

Ин пайванд метавонад ба гузориши аудит ворид карда шавад ё маълумот дар бораи он ба МОА дар шакли умумӣ бо феҳристи мухтасари ӯҳдадориҳои аудит ирсол карда шавад.

Вобаста аз ваколатҳои худ, МОА метавонад санчиши омехтара аз он ҷумла аудити молиявӣ, аудити МУТОБИҚАТ ва / ё аудити иҷроӣро гузаронанд. Дар ин ҳолатҳо стандартҳо барои ҳар як намуди аудит бояд риоя карда шаванд. Изҳороти стандартҳоеро, ки дар давоми аудит истифода мешаванд (банди 8 ё 9 дар боло зикргардида), бояд тибқи банди 9 ё 10 ISSAI 100 тасҳеҳ кардан лозим аст.

- 10) ISSAI 100 - «Принсипҳои бунёдии аудити баҳши давлатӣ» маълумоти муфассалро дар бораи доираи принципҳои бунёдии INTOSAI пешниҳод мекунад.
- 11) Ҳангоми истифода кардан аз Роҳнамоҳои Умумии Аудит (ISSAI 1000-4999) ҳамчун стандартҳои расмӣ аудити мутобиқат, ки дар якҷоягӣ бо аудити ҳисоботи молиявӣ гузаронида мешаванд, аудиторҳои баҳши давлатӣ набояд аз доираи таъйиншудаи Дастури аудити стандартӣ (ISSAI 4000-4999) ва Дастурҳои аудити молиявӣ (ISSAI 1000-2999) бароянд.

3 СИСТЕМАИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

ҲАДАФИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

- 12) Аудити МУТОБИҚАТ ин баҳодиҳии мустақили МУТОБИҚАТ мавзӯ ба талаботи воқеии мақомот, ки ба сифати меъёрҳо муайян карда шудаанд, мебошад. Аудити МУТОБИҚАТ бо роҳи ба даст овардани баҳодиҳии мутобиқати фаъолият, амалиётҳои молиявӣ ва маълумот дар тамоми ҷанбаҳои моддӣ бо талаботи мақомоти танзимкунандаи фаъолияти аудитор гузаронида мешавад.
- 13) Ҳадафи аудити мутобиқати бахши давлатӣ аз он иборат аст, ки ба МОА имкон дода шавад, ки МУТОБИҚАТ мақомотҳои бахши давлатиро ба талаботи мақомоти танзимкунандаи ин ниҳодҳо арзёбӣ кунанд². Ин ҳисоботро дар бораи он, ки мақомот ба меъёрҳои муқарраршуда МУТОБИҚАТ мекунад, дар бар мегирад. Ҳисобот метавонад ҳам дар шакли андешаи кӯтоҳ ё ҳам дар шакли хулосаҳои мухтасар ва кӯтоҳ пешниҳод карда шавад. Аудити МУТОБИҚАТ метавонад бо қонуният (риояи меъёрҳои расмӣ, ба монанди қонунҳо, қоидаҳо ва созишномаҳои дахлдор) ё дурустӣ (риояи принципҳои умумии идоракунии молияи давлатӣ ва қоидаҳои рафтори хизматчиёни давлатӣ) алоқаманд бошад. Қонуният - ба он чӣ Аудит МУТОБИҚАТ равона шудааст ва дурустӣ дар заминаи бахши давлатӣ баррасӣ карда мешавад, дар он ҷо интизориҳои муайян оид ба идоракунии молиявӣ ва рафтори шахсони мансабдор мавҷуданд. Ҳамин тариқ, вобаста аз ваколати БДА, доираи баррас метавонад ҷанбаҳои дурустро фаро гирад.³

Ба мафҳуми мақомот ба бандҳои 28-29 нигаред

Ба банди 32 нигаред.

- 14) Дар асоси натиҷаҳои санҷишҳои мутобиқат, МОА-ҳо дорои ваколатҳои судӣ метавонанд нисбат ба шахсоне, ки барои идоракунии маблағҳои давлатӣ масъуланд, қарор ва ҷазо диҳанд. Баъзе МОА қудрат доранд, ки далелҳоро ба суд пешниҳод кунанд, ки метавонанд ба ҷавобгарии ҷиноятӣ оварда расонанд. Дар ин замина, ҳадафи аудити мутобиқат метавонад васеъ шавад ва аудитор бояд ҳангоми таҳияи стратегия ва банақшагирии аудит ва тамоми ҷараёни аудит талаботҳои мушаххасро ба назар гирад..

ХУСУСИЯТҲОИ АУДИТ

- 15) Аудити МУТОБИҚАТ метавонад мавзӯҳои гуногуни аудитро фаро гирад ва бо мақсади таъмин намудани эътимоднокии оқилона ё маҳдуд бо истифода аз якчанд намуди критерияҳо, тартиботи ҷамъовари маълумот ва форматҳои гузоришдиҳӣ. Аудити МУТОБИҚАТ метавонад дар шакли супориши аттестатсионӣ ё супориши мустақими ҳисоботӣ ё дар ҳар ду шакл ҳамзамон гузаронида шавад. Ҳисоботи аудитӣ метавонад ҳам дар шакли кӯтоҳ ва ҳам муфассал пешниҳод карда шавад ва хулосаҳо дар ду шакл дода шаванд: дар шакли изҳороти дақиқи баҳодиҳии

мутобиқат ё посухҳои муфассал ба саволҳои мушаххаси аудит.

- 16) Аудити мутобиқат аксар вақт як чӯзӣ ҷудонашавандаи ушдадорихои МОА дар аудити давлатӣ мебошад. Ин ба он маънидод карда мешавад, ки қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрӣ воситаҳои асосие мебошанд, ки тавассути онҳо мақомоти қонунгузорӣ назоратро аз болои даромад ва харочот, танзими ҳуқуқи шаҳрвандон ва риояи онҳоро дар муносибат бо бахши давлатӣ ба амал меоранд. Мақомоти бахши давлатӣ бояд идоракунии самараноки маблағҳои давлатиро амалӣ намоянд. Масъулияти мақомоти бахши давлатӣ ва шахсони мансабдори онҳо барои таъмини **шаффофият** ва **ҳисоботдихӣ** дар назди шаҳрвандон дар бораи маблағҳои ба онҳо супоридашуда ва аз **ҷониби давлат дуруст идора кардани** ин маблағҳо мебошанд.
- 17) Аудити мутобиқат ба **шаффофият** тавассути таъмини он, ки ҳисоботи дақиқ дар бораи идоракунии маблағҳо ва риояи ҳуқуқи шаҳрвандон, ки аз ҷониби мақомот талаб карда мешавад, мусоидат мекунад. Он ба **ҳисоботдихӣ** тавассути гузориш додани тамоюлот аз вайрон кардани талаботи мақомот, ки ба амали ислоҳӣ ё масъулият барои амалҳои онҳо оварда мерасонад, мусоидат мекунад. Он идоракунии муассирро тавассути муайян кардани камбудихо ва тамоюл аз қонуну қоидаҳо ва арзёбии дурустӣ дар ҳолатҳои нокифоя ё номувофиқ заминаи меъёрию ҳуқуқӣ таъмин менамояд. Қаллобӣ ва коррупсия табиатан, ба шаффофият, ҳисоботдихӣ ва идоракунии оқилона муқобилат мекунад. Ҳамин тариқ аудити МУТОБИҚАТ ба идоракунии самаранок дар бахши давлатӣ тавассути баррасии хавфи қаллобӣ дар риояи қонун мусоидат мекунад.
- 18) Вобаста аз сохтори ташкилии бахши давлатӣ ва салоҳияти МОА, аудити МУТОБИҚАТ метавонад ҳамаи сатҳҳои ҳукуматро фаро гирад: марказӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ. Аудити МУТОБИҚАТии корхонаҳои хусусӣ низ метавонанд бо диққати андозсупорандагон оид ба даромад ва шахсони идоракунии идоракунии амволи давлатӣ ё хидматрасониҳои давлатӣ, масалан тавассути шарикӣ ё ба сифати гирандаи грантҳо ё субсидияҳои давлатӣ, гузаронида шаванд.
- 19) Дар як қатор кишварҳо, МОА суде мебошад, ки салоҳияти муҳосибон ва дигар шахсони мансабдори бахши давлатиро доранд, ки ӯҳдадоранд ба онҳо сабтҳои муҳосибӣ пешниҳод кунанд. Функсияи судии МОА аз он иборат аст, ки шахсоне, ки бо идоракунии маблағҳои давлатӣ ваколатдоранд, ҳисоботдиханда бошанд ва дар ин робита ба тобеияти он қарор гиранд. Байни мақомоти судӣ ва хусусиятҳои аудити мутобиқат алоқаи иловагии муҳим мавҷуд аст. Ин метавонад ба талаботҳои иловагӣ нисбати аудиторҳое, ки дар мақомотҳои дорой функсияи судӣ кор мекунанд, ба мисли суди ҳисобҳо, оварда расонад.

МАҲУМҲОИ ФАРҚКУНАНДАИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

- 20) Аудити МУТОБИҚАТ метавонад як қисми аудити маҷмӯӣ бошад, ки он метавонад намудҳои дигари аудитро низ дар бар гирад. Гарчанде ки имконоти дигар имконпазиранд, одатан аудити мутобиқат гузаронида мешавад:
- дар якҷоягӣ бо аудити ҳисоботи молиявӣ, ё
 - алоҳида, ё
 - дар якҷоягӣ бо аудити самаранокӣ
- 21) Қонунгузор ҳамчун як қисми чараҳои демократии иҷтимоӣ, афзалиятҳо барои даромад ва хароҷоти бахши давлатӣ, инчунин ҳисоб ва тақсими хароҷот ва даромадҳоро муайян мекунад. Заминаҳои бунёдии фаъолияти мақомоти қонунгузори инчунин қарорҳои қабулкардаи онҳо манбаи ҳокимияти давлатӣ аз ғардиши пули нақд дар бахши давлатӣ мебошанд. Риояи ин мақом назар ба аудити ҳисоботи молиявӣ дар иҷрои буҷа консепсияи васеътарро ташкил менамояд.
- 22) Аудити МУТОБИҚАТ ҳамроҳ бо аудити ҳисоботи молиявӣ дар доираи ҳисоботи иҷрои буҷети давлатӣ, аксар вақт як ҷузъи муҳими ваколати МОА мебошад.
- 23) Қонунҳо ва дастурамалҳо ҳам дар аудит ва ҳам дар ҳисоботи молиявӣ аҳамияти баробар доранд. Кадом қонунҳо ва меъёрҳо дар ҳар як соҳа бояд аз ҳадафи аудит вобастагӣ дошта бошанд. Аудити МУТОБИҚАТ баҳодихии мустақилонаеро ифода мекунад, ки оё мавзӯи мазкур ба талаботи мақомот давлатӣ мутобиқ шудааст; он ба даст овардани далелҳои кофӣ ва мувофиқ дар бораи ба даст овардани ин меъёрҳо равона шудааст. Мақсади аудити ҳисоботи молиявӣ муайян кардани он, ки оё ҳисоботи молиявии шахси дахлдор мутобиқи низоми татбиқшудаи ҳисоботи молиявӣ таҳия шудааст ва ба даст овардани далелҳои кофӣ ва муносиби аудити мутобиқат ба қонунҳо ва муқаррароте, ки ба ҳисоботи молиявӣ таъсири мустақим ва муҳим доранд⁴. Ҳамзамон, ҳангоми гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ танҳо он қонунҳо ва қоидаҳоеро ба инобат гирифта мешавад, ки ба ҳисоботи молиявӣ таъсири мустақим ва муҳим доранд ва ҳангоми аудити мутобиқҳама гуна қонуну қоидаҳои марбут ба мавзӯи аудит.
- 24) *(Ин банд хориҷ карда шудааст)*

АУДИТИ МУТОБИҚАТ АЛОҲИДА ГУЗАРОНИДА ШАВАНДА

Аудитҳои мутобиқат инчунин метавонанд аз аудити ҳисоботи молиявӣ ва аудити натиҷавӣ алоҳида банақшаگیرӣ, иҷро ва гузориш дода шаванд. Аудитҳои МУТОБИҚАТро ҳам ба таври мунтазам ва ҳам аз рӯи вазъият, ҳамчун аудити алоҳида ва возеҳ сохторшуда, алоҳида барои ҳар як объекти тасдиқкунӣ метавон гузаронид.

АУДИТИ МУТОБИҚАТ ЯКЧОЯ БО АУДИТИ САМАРАНОКӢ

Вақте ки аудити мувофиқа як қисми аудити самаранокӣ мебошад, мутобиқат ҳамчун яке аз ҷанбаҳои иқтисодӣ, самаранокӣ ва самарабахшӣ баррасӣ карда мешавад. Номутобиқатӣ метавонад сабаб, тавзеҳ ё оқибати маҷмӯи ҷораҳое бошад, ки мавзӯи аудити самаранокӣ мебошанд. Дар ин навъи аудитҳои якҷояшуда, аудиторҳо бояд ҳулосаи касбии ҳудро барои муайян кардани он, ки диққат ба самаранокӣ ё мутобиқат равона карда мешавад ва оё ISSAI -ро барои санҷиши ғайриҷорӣ ё аудити мутобиқат ё ҳардуи онҳо истифода баранд.

4 УНСУРҲОИҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

25) Унсурҳои аудити баҳши давлатӣ дар ISSAI 100 тавсиф шудаанд. Ин баҳш ҷанбаҳои иловагии унсурҳои марбут ба аудити мутобиқатро тавсиф мекунад, ки бояд пеш аз оғози аудит аз ҷониби аудитор муайян карда шаванд..

ТАЛАБОТҲОИ МАҚОМОТ ВА МЕЪЁРҲО

26) Талаботи мақомот унсуре асосии аудити мутобиқат мебошанд, зеро сохтор ва мундариҷаи талаботҳои мақомот меъёрҳои аудиториро ташкил медиҳанд ва аз ин рӯ, барои аудит дар заминаи як созишномаи конститусионӣ асос мегузоранд..

27) Талаботи мақомот қоидаҳо, қонунҳо ва қоидаҳо, қарорҳои бюджет, сиёсатҳо, кодексҳои қабулшуда, шартҳои тасдиқшуда ё принципҳои умумии идоракунии хуби молияи давлатӣ ва рафтори шахсони мансабдорро дар бар мегиранд. Аксарияти талаботи мақомот бо шартҳои пешакии асосӣ асос ёфтаанд ва қарорҳои қонунгузории миллии асос ёфтаанд, аммо онҳо инчунин метавонанд дар сатҳҳои поёнии сохтори ташкилии баҳши давлатӣ бароварда шаванд.

28) Азбаски талаботҳои мақомот сершуморанд, муқаррароти онҳо метавонанд ба ҳам муҳолиф бошанд ва бо роҳҳои гуногун тафсир карда шаванд. Ғайр аз он, талаботи мақомоти поёни талабот ё маҳдудиятҳои санади ҳифзи ҳуқуқро, ки дар ин ҳолат норасоӣҳо дар қонунгузорӣ мавҷуданд, ба назар гирифта наметавонанд. Ҳамин тавр, барои баҳогузории мутобиқати талаботи мақомоти давлатӣ, дониши кофӣ оид ба сохтор ва мундариҷаи ин талаботҳо зарур аст. Ин зарурат ҳангоми муайян кардани меъёрҳои аудит аҳамияти махсус дорад, зеро дар рафти аудит талаботҳои мақомот метавонанд ҳам ҳангоми муайян кардани доираи аудит ва ҳам дар ташаккули натиҷаҳо пайдо шаванд.

29) Меъёрҳо ин эталонҳо (нишондиҳандаҳои муқоисавӣ) мебошанд, ки барои баҳодихии пайдарпай ва оқилона ё андозагирии мавзӯи санҷиш. Аудитор меъёрҳоро дар асоси талаботи дахлдори мақомот муайян менамояд. Барои татбиқ намудани онҳо меъёрҳои аудити мутобиқат бояд қорӣ, боэътимод, пурра, воқеӣ, фаҳмо, муқоиса, қобили қабул ва дастрас бошанд. Агар системаи меъёрҳои мувофиқ вучуд надошта бошад, ягон ҳулосаро субъективӣ шарҳ додан ва нодуруст шарҳ додан мумкин аст.

30) Аудити мутобиқат одатан арзёбии мутобиқат ро бо меъёрҳои расмӣ, аз қабали чорчӯбаи қонунӣ ва меъёрӣ, ки дар чаҳорчӯбаи қонунгузорӣ ва дигар қонунҳо, қоидаҳо ва созишномаҳои марбута, аз ҷумла қонун дар бораи буҷет (қонуният) дар бар мегирад. Дар ҳолатҳои, ки ҳеҷ гуна меъёрҳои расмӣ мавҷуд набоянд ё дар қонунгузорӣ оид ба татбиқи онҳо камбудии ошкор мавҷуданд, дар рафти аудит инчунин омузиши очроиши қоидаҳои умумии идоракунии самараноки молиявӣ ва рафтори хизматчиёни давлатиро санҷида метавонад. (дуруст). Меъёрҳои мувофиқ ҳам барои аудитҳои, ки ба қонуният равона шудаанд ва ҳам барои аудитҳои, ки ба дурустӣ равона шудаанд, муҳим мебошанд. Ҳам принсипҳои маъмулан қабулшуда ва ҳам таҷрибаи хуби миллӣ ва байналмилалӣ меъёрҳои мувофиқ барои мутобиқати аудит дар заминаи дурустӣ мебошанд. Дар баъзе ҳолатҳо, онҳо метавонанд принсипҳои норавшан, инкор ё такрори қонунро дошта бошанд.

МАВЗҶИ САНЧИШ

31) Мавзӯи санҷиш дар аудити мутобиқат дар доираи санҷиш муайян карда мешавад. Ин метавонад фаъолият, амалиёти молиявӣ ё иттилоот бошад. Ҳангоми иҷрои вазифаҳои аудити мутобиқат, маълумотро дар бораи мавзӯи санҷиш, масалан, изҳороти МУТОБИҚАТро, ки тибқи қоидаҳои системаи стандартии ҳисобот тартиб дода шудааст.

32) Мавзӯи аудит аз ваколати МОА, талаботҳои ваколатдор ва доираи аудит вобаста аст. Хулоса, мундариҷа ва миқёси мавзӯ дар аудити мувофиқ метавонанд ба таври назаррас фарқ кунанд. Мавзӯи санҷиш метавонад ҳам умумӣ ва ҳам мушаххас бошад.

Баъзе намудҳои мавзӯи санҷиш дорои характери миқдорӣ ва ба осонӣ андозагирӣ мешаванд (масалан, пардохтҳои, ки ба шароити муайян ҷавобгӯ нестанд), баъзеи дигар характери сифатӣ доранд ва аз ин рӯ арзёбии онҳо бештар субъективӣ аст (масалан, рафтор ва МУТОБИҚАТ бо талаботи мувофиқ).

СЕ ТАРАФИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

33) Аудити МУТОБИҚАТ ба муносибатҳои сетарафа асос ёфтааст, ки дар он аудитор мекӯшад далелҳои кофӣ дахлдори аудиториро барои ба даст овардани хулосае гирад, ки барои баланд бардоштани эътимод аз ҷониби истифодабарандагон мавриди ҳадаф, ки шахсони масъул нестанд, дар андозагирӣ ё баҳодихии мавзӯ дар асоси меъёрҳои баланд бардошта мешавад.

34) Ҳангоми гузаронидани аудити мутобиқат, масъулияти *аудитор* муайян кардани унсурҳои аудит, мутобиқати мавзӯи мушаххас ба меъёрҳои муқарраршуда ва омода кардани ҳисоботи аудиторӣ мебошад.

35) *Тарафи масъул* мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва / ё шахсони мансабдори тобеъ ва мақомотҳои бахши давлатӣ мебошад, ки барои идоракунии маблағҳои давлатӣ ва амалӣ намудани ваколатҳои тахти назорати қонунгузорӣ масъуланд. Тарафи масъули аудити мутобиқат барои мавзӯи санҷиш масъул аст.

36) *Истифодабарандагони мақсаднок* шахсони воқеӣ, мақомотҳои гуруҳҳои онҳо мебошанд, ки барои онҳо аудитор ҳисоботи аудит омода мекунад. Дар аудити мутобиқат, одатан қорбарон ва қонунгузор ҳамчун намоёндагони ашхосе, ки истифодабарандагони ниҳонии ҳисоботи аудити мутобиқат мебошанд, дохил карда мешаванд. Мақомоти қонунгузор қарор қабул мекунад ва ҳисобкунӣ, мақсади хароҷот ва даромадҳои бахши давлатиро афзалият медиҳад. Истифодабарандаи асосии аудити мутобиқат аксар вақт мақомоте мебошад, ки талаботро ҳамчун меъёр қабул кардаанд.

37) Муносибатҳои байни се тараф бояд дар заминаи ҳар як аудит баррасӣ карда шаванд ва дар доираи гузоришдиҳии мустақим ва аттестатсия метавонанд фарқ кунанд. Мафҳуми се тараф, вобаста аз субъектҳои бахши давлатӣ, метавонад гуногун бошад.

ЭЪТИМОДНОКӢ ДАР АУДИТИ МУТОБИҚАТ

38) Аудитор тартиботро барои коҳиш додан ё идоракунии хавфи ба даст овардани хулосаҳои нодурустро иҷро мекунад ва дарк мекунад, ки бо сабаби маҳдудиятҳои ҷудоғонае, ки ба ҳар як аудит хос аст, аудит ҳеҷ гоҳ итминони комилро нисбати мавзӯи аудит пешниҳод карда наметавонад. Ин маълумот бояд шаффоф бошад. Дар аксар ҳолатҳо, аудити мутобиқат на ҳамаи унсурҳои мавзӯро фаро мегирад, балки ба интихоби сифатӣ ё миқдорӣ таъяс мекунад.

39) Аудити мутобиқат, ки ба санҷиш нигаронида шудааст, барои мустақкам намудани ббоварии истифодабарандагон мавриди ҳадаф ба иттилооте, ки аудитор ё тарафи дигар пешниҳод кардааст, кӯмак мерасонад

Ду сатҳи боварӣ дар аудити мутобиқат мавҷуд аст: *итминони оқилона*, ин маънои онро дорад, ки ба ақидаи аудитор, мавзӯи аудит ба тамоми ҷанбаҳои моддӣ ба меъёрҳои нишондодашуда ҷавобгӯ ҳаст ё ин ки нест; ва *итминони маҳдуд*, ин маънои онро дорад, ки аудитор ягон нишонаеро, ки ўро ба хулоса овардан дар бораи он, ки мавзӯ ба меъёрҳо ҷавобгӯ нест, муайян накардааст.

Итминони оқилона, ин маънои онро дорад, ки ба ақидаи аудитор, мавзӯи аудит ба тамоми ҷанбаҳои моддӣ меъёрҳои нишондодашуда ҷавобгӯ нест; ва итминони маҳдуд, ин маънои онро дорад, ки аудитор ягон нишонае, ки ўро ба хулоса меоварад, ки мавзӯи мазкур ба критерияҳо ҷавобгӯ нест, муайян накарда бошад. Ҳам дар аудити мутобиқат ва ҳам дар пешниҳоди ҳисоботи мустақим эътимоднокии кофӣ ва маҳдуд ба даст оварда мешавад.

5 ПРИНЦИПҲОИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

40) Аудити МУТОБИҚАТ раванди систематикӣ объективӣ ба даст овардани далели аудити мутобиқат ва баҳодиҳии далелҳо ё номувофиқии мавзӯи мазкур ба талаботи мақомоти ваколатдор, ки аз рӯи меъёрҳо муайян карда шудаанд, мебошад. Принципҳои дар поён овардашуда барои гузаронидани аудити мутобиқат асосӣ мебошанд. Хусусияти аудит доимӣ ва ҷамъуниро дар назар дорад, аммо барои возеҳ будан, ин бахш ба принципҳо тақсим шудааст, ки аудитор бояд пеш аз оғози аудит ба назар гирад, тақрор ҳангоми гузаронидани аудит (принципҳои умумӣ) ва он марҳилаҳои худӣ аудит.

ПРИНЦИПҲОИ УМУМӢ

МУҲОКИМАИ КАСБӢ ВА ШУБҲАОВАРИӢ

41) **Ҳангоми банақшагири ва гузаронидани аудит, аудитор бояд шубҳаовариӣ касбӣ ва қобилияти муҳокимаи касбиро дар тамоми ҷараёни аудит нигоҳ дорад.**

Истилоҳотҳои "шубҳаовариӣ касбӣ" ва "муҳокимаи касбӣ" ҳангоми таҳияи талабот вобаста ба қарорҳо оид ба рафти дурусти амал муҳим мебошанд. Онҳо муносибати аудиторро қобилияти ҷиҳати дуруст додани саволҳоро дар бар мегирад, баён мекунанд.

Аудитор бояд дар ҳама марҳилаҳои ҷараёни аудит нуқтаи назари касбиро истифода барад. Ин мафҳум истифодаи таълими мувофиқ, дониш ва таҷрибаи мундариҷаи стандартҳои гузаронидани аудит дар бар мегирад, имкон медиҳад, ки қарорҳои огоҳона оид ба ҷараёни мувофиқи амал дар шароити аудит муҳокима карда шаванд.

Шубҳаовариӣ касбӣ як ҷанбаи бунёдии тамоми аудитҳо мебошад. Аудитор бояд аудитро бо шубҳаовариӣ касбӣ ба нақша гирад ва гузарад, бо дарки он, ки дар шароити муайян, мавзӯи санҷиш метавонад ба меъёрҳо мутобиқат накунад. Шубҳаи касбӣ маънои онро дорад, ки аудитор ба кифоя ва мувофиқ будани далелҳоро ҳангоми аудит баҳои интиқодӣ медиҳад.

Шубҳанокии касбӣ ва муҳокимаи касбӣ дар тамоми раванди аудит баҳогузориӣ унсурҳои аудиторӣ, мавзӯ, меъёрҳои мувофиқ, микёси аудит, хавфҳо, аҳамият ва тартиботи аудит, ки дар ҷавоб ба хавфҳои мушаххас истифода мешаванд, истифода мешаванд. Ин ду мафҳум инчунин барои баҳодиҳӣ ба далелҳо ва дар ҳолатҳои номутобикатӣ дар гузориш ва муайян кардани шакл, мундариҷа ва басомади муошират дар давоми аудит истифода мешавад. Шартҳои хос барои нигоҳ доштани муҳокимаи касбӣ ва шубҳаи касбӣ дар аудити мутобиқат қобилияти таҳлили сохтор ва

мундариҷаи талаботҳои ваколатдор мебошад, ки барои муайян кардани меъёрҳо ё камбудии дар қонунгузорӣ истифода мешавад, дар ҳолате, ки қонунҳо ва санадҳои меъёри пурра ё қисман мавҷуд нестанд ва истифодаи касбӣ мафҳумҳои аудит ҳангоми тафтиши унсурҳои маълум ва номаълум. Аудитор бояд намудҳои гуногуни далелҳои аудиториро аз рӯи манбаъ ва робитаи онҳо бо доираи аудиторӣ ва мавзӯҳои аудиторӣ арзёбӣ кунад, кифоягӣ ва мутобиқати ҳамаи далелҳои аудитро арзёбӣ кунад.

НАЗОРАТИ СИФАТ

42) Аудиторҳо барои сифати умумии аудит ҷавобгар мебошанд.

Аудитор барои гузаронидани аудит ҷавобгар аст ва бояд дар тамоми раванди аудит тартиботи назорати сифатро ба амал орад. Чунин тартибҳо бояд ба он мутобиқат кунанд, ки аудит ба стандартҳои татбиқшаванда мутобиқат кунад ва дар ин ҳолат ҳисобот, хулоса ё хулосаи аудитор мутобиқ бошад.

ИДРАКУНИИ ГУРУҲИ АУДИТОРОН ВА МАЛАКА

43) Аудиторон бояд ба малакаҳои зарурӣ дастрасӣ дошта бошанд.

Шахсони гурӯҳи аудиторӣ бояд дар маҷмӯъ дониш, малака ва таҷрибае дошта бошанд, ки барои бомуваффақият гузаронидани аудит заруранд. Он бояд фаҳмиш ва таҷрибаи амалии навъи мушаххаси аудит, донишҳои стандартҳои татбиқшаванда ва талаботҳои ваколатдор, фаҳмиши фаъолияти аудитор ва қобилияти амалӣ кардани таҳассуси касбӣ ва таҷрибаи дахлдорро дар бар гирад. Ба ҳама аудитҳо зарурати ҷалби кормандон бо таҳассуси зарурӣ, ташаккул додани ҳайати кормандон ва омӯзонидани кормандон, омода кардани дастурамалҳо ва дастурҳои хаттӣ оид ба гузаронидани аудит ва инчунин ҷудо кардани захираҳои кофӣ барои гузаронидани аудит лозим мебошад. Аудиторҳо бояд салоҳияти касбии худро тавассути тақмили доимии касбӣ нигоҳ доранд.

Барои гузаронидани аудит аз МОА доштани донишу малакаҳои махсус ва ё усулҳои махсус талаб карда шаванд. Нақши коршиносони беруна метавонад гуногун бошад: масалан, онҳо метавонанд донишро мубодила кунанд ё кори муайянеро иҷро кунанд. Аудиторҳо бояд салоҳият, қобилият ва воқеият будани коршиносро арзёбӣ кунанд ва муайян кунанд, ки малакаи коршинос ба мақсадҳои аудиторӣ мутобиқат мекунад ё не.

ХАВФИ АУДИТОРӢ

44) Аудиторҳо бояд дар тамоми раванди аудит хавфи аудиториро баррасӣ кунанд.

Аудитҳо бояд тавре иҷро карда шаванд, ки хавфҳои идора кардан ва то сатҳи имконпазир коҳиш додан имконпазир бошанд. Хатари аудит ин хавфест, ки гузориши аудиторӣ ё аниқтараш хулосаи аудиторӣ ё хулосаи аудиторӣ ба шартҳои аудит мутобиқат намекунад.

Баҳисобгирии хавфи аудит ҳангоми иҷрои ӯҳдадориҳои мустақими ҳисоботӣ ва МУТОБИҚАТӣ аудит муҳим аст. Аудитор бояд се ҷанбаи гуногуни хавфи аудиториро баррасӣ кунад - хавфи алоҳида, хатари назорат ва хавфи муайянкунӣ - вобаста ба мавзӯ ва шакли ҳисобот, яъне оё мавзӯи мазкур миқдорӣ ё сифатӣ аст ва оё гузориши аудиторӣ бояд фикру мулоҳизаро дошта бошад. Аҳамияти нисбии ин ҷанбаҳои хавфи аудит аз табиати мавзӯ ва аз он, ки аудит таъиноти кафолати оқилона ё маҳдудро пешбинӣ мекунад ва аз иҷрои ӯҳдадориҳои мустақими ҳисоботӣ ё гузаронидани аудити мутобиқат вобаста аст.

ВАЗНИ МАВОДИ ГУЗОРИШДИҲӢ

45) Аудиторҳо бояд вазни маводи ҳисоботро дар тамоми ҷараёни аудит ба назар гиранд.

Муайян кардани аҳамият масъалаи муҳокимаи касбӣ буда, аз маънидодкунии эҳтиёҷоти истифодабаранда аз ҷониби аудитор вобаста аст. Иттилоотро вазни маводи гузоришдиҳӣ ҳисобидан мумкин аст, агар донишгари он метавонад ба қарорҳои истифодабарандагонӣ пешбинишуда таъсир расонад. Муҳокима метавонад ба як масъала ё маҷмӯи масъалаҳо ишора кунад. Вазни маводҳои гузоришдиҳӣ аксар вақт дар заминаи арзиш баррасӣ мешавад, вале дигар ҷанбаҳои сифатӣ ва миқдорӣ низ мавҷуданд. Аз рӯи хусусиятҳои, ки ба як савол ё маҷмӯи саволҳо хосанд, метавонед дурустии маълумотро доварӣ кунед. Маълумот инчунин метавонад дар заминаи шароити муайян муҳим бошад.

Тавре ки дар боло қайд гардид, аҳамиятнокии аудити мутобиқат ҳам ҷанбаҳои миқдорӣ ва ҳам сифатӣ доранд, гарчанде ки ҷанбаҳои сифатӣ одатан дар бахшҳои давлатӣ нақши муҳим доранд. Вазни моддаҳои гузоришдиҳӣ бояд барои банақшагири, арзёбии далелҳо ва ҳисоботдиҳӣ ба назар гирифта шавад. Масъалаи муҳим дар муайян кардани вазни маводи ҳисобот аз он иборат аст, ки эҳтимолияти ба қарорҳои қорбарони пешбинишуда таъсир расонидан ё мутобиқат накардани гузоришҳо (эҳтимолият ё тасдиқшуда) таъсир мерасонад. Омилҳои, ки бояд ҳангоми арзёбии ин муҳокима ба назар гирифта шаванд, талаботи қонунгузорӣ, манфиатҳои ҷамъиятӣ ё интизориҳои ҷомеа, соҳаҳои мушаххаси қонунгузорӣ, дархостҳо ва маблағгузориҳои назаррасро дарбар мегиранд. Масъалаҳои, ки дараҷаи аҳамияташон камтар аз таърифи умумии аҳамият, ба монанди қаллобӣ мебошанд, метавонанд низ аҳамият дошта бошанд. Баҳодихӣ ба вазни маводи дар ҳисоботҳо баррасии ҳамаҷонибаи муҳокимаи касбии аудиторро талаб мекунад ва бо доираи аудит

алоқаманд аст.

ҲУЧЧАТГУЗОРӢ

46) Аудиторҳо бояд ҳуччатҳои аудиторӣ кофиро омода намоянд

Ҳуччатҳо бояд дар вақти мувофиқ таҳия карда шаванд ва дарки меъёрҳои истифодашуда, миқёси аудит, муҳокимаҳои таҳияшуда, далелҳои бадастомада ва хулосаҳои бадастомада пешниҳод карда шаванд. Ҳуччатгузори бояд ба таври кофӣ ба даст оварда шаванд, то ба аудиторӣ ботаҷриба ва бидуни таҷрибаи аудиторӣ аз ҳуччатҳои аудиторӣ чизҳои зеринро фаҳманд: робитаи байни мавзӯ, меъёрҳои аудит, миқёс, арзёбии хатар, стратегия ва нақшаи аудит ва хусусият, вақт, миқёс ва натиҷаҳои расмиёти иҷрошуда; далелҳои аудиторӣ, ки барои дастгирии ҳисоботи аудитор ба даст оварда шудаанд; инчунин қобилияти сабт кардани далелҳо оид ба тамоми масъалаҳои моддӣ, ки муҳокимаи касбӣ ва хулосаҳои мувофиқро талаб мекунанд. Пеш аз додани гузориши аудит аудитор бояд ҳуччатҳои дахлдори аудиториро омода намояд ва инчунин ҳуччатҳо то давраи мувофиқ нигоҳ дошта шаванд.

МУБОДИЛАИ МАЪЛУМОТ

47) Аудиторҳо бояд дар ҷараёни аудит ҳамкориҳои самарабахш дошта бошанд

Муносибат бояд дар ҳама марҳилаҳо сурат гирад: пеш аз оғози аудит, ҳангоми банақшагирии аввалия, ҳангоми аудит ва дар марҳилаи таҳияи ҳисобот. Ҳар гуна мушкилоти назарраси ҷараёни аудит, инчунин далелҳои но мутобиқати талабот, ғавран ба роҳбарияти сатҳи дахлдор ё шахсони мансабдор расонида мешаванд. Аудитор инчунин бояд ба шахси масъул меъёрҳои аудитор хабар диҳад.

ПРИНЦИПҲОИ МАРБУТ БА ҶАРАӢНИ АУДИТ

БАНАҚШАГИРӢ ВА ТАРҲРЕЗИИ АУДИТИ МУТОБИҚАТ

Доираи аудит

48) Аудиторҳо бояд доираи аудиторӣ муайян кунанд

Агар доираи аудит дар салоҳияти МОА қайд нашуда бошад, дар ин маврид қарор бояд аз ҷониби аудитор қабул карда шавад. Чаҳорчӯбаи аудит тавзеҳи возеҳи он аст, ки аудит ба чӣ тамаркуз хоҳад кард, миқёс ва ҳаҷми аудит дар заминаи мутобиқати мавзӯ бо

меъёрҳои муайян. Ҳаҷми аудит аз моҳият ва ҳатар вобаста аст; онҳо муайян мекунад, ки кадом талаботҳои мақомот ё як қисми онҳо ба назар гирифта мешаванд. Умуман, чараёни аудит бояд тарзе ба нақша гирифта шавад, ки тамоми доираи аудитро фаро гирад.

Мавзӯи санҷиш ва меъёрҳо

49) Аудиторҳо бояд мавзӯъ ва меъёрҳои марбутаро муайян кунанд

Муайян намудани мавзӯъ ва меъёрҳо яке аз қадамҳои аввалини аудити мутобиқат мебошад. Мавзӯъ ва меъёрҳо метавонанд дар қонун ё мақомоти МОА муқаррар карда шаванд. Онҳо инчунин метавонанд аз ҷониби аудитор муайян карда шаванд. Ҳангоми омода намудани иттилоот оид ба қонеъ будани мавзӯъ ба меъёрҳо ва пешниҳоди он аз ҷониби тарафи масъул низ метавонад дар иҷрои аудити аттестатсия муҳим бошад.

Унсурҳои санҷиш ҳам дар шакл ва ҳам аз сифат метавонанд гуногун бошанд. Ҳангоми муайян кардани мавзӯи аудит аудитор бояд муҳокимаи касбӣ ва шубҳаоварии касбӣ дошта, корхонаи санҷишшавандаро таҳлил кунад, иҷунин вазни маводи ҳисоботдиҳӣ ва хавфро арзёбӣ кунад.

Муҳим аст, ки мавзӯи санҷишро мутобиқи меъёрҳои мувофиқ муайян ва баҳодиҳӣ кард. Он бояд дорои чунин хусусиятҳое бошад, ки метавонанд ба ҷамъоварии далелҳои кофӣ ва далелҳои мувофиқ барои таҳия кардани ҳисобот ё хулосаи аудиторӣ имконият диҳад.

Аудитор бояд меъёрҳои қобили қабулро ҳамчун асос барои баҳодиҳии далелҳои аудиторӣ, коркарди натиҷаҳои аудит ва хулосаҳо муайян намояд. Ин меъёрҳо бояд дар ҳолати зарурӣ барои корбарони мақсаднок ва дигарон дастрас бошанд. Ин меъёрҳо бояд дар ҳолати зарурӣ барои корбарони мақсаднок ва дигарон дастрас бошанд.

Фаҳмиши фаъолияти объекти санҷидашуда

50) Аудиторон бояд тасаввурот дар бораи мақомоти санҷидашаванда ҳамчун мақомоти салоҳиятдор дошта бошанд.

Аудити МУТОБИҚАТ метавонад тамоми сатҳҳои ҳокимияти иҷроияро дар бар гирад ва сатҳҳои гуногуни маъмурӣ, намудҳои мақомотҳои аудитшаванда ва таркиби онҳоро дар бар гирад. Аз ин рӯ, аудитор бояд сохтор ва фаъолияти объекти санҷишгузаранда ва аудитор ва тартиби риояи онро дошта бошанд. Аудитор ин донишро барои муайян кардани саҳеҳӣ ва хавфи риоя накардан истифода мебарад.

51) Аудиторҳо бояд дар бораи муҳити назорат ва бо воситаи назоратӣ тасаввурот дошта бошанд ва муайян кунанд, ки оё онҳо МУТОБИҚАТро таъмин карда метавонанд.

Фаҳмиши шахсияти аудитшаванда ва / ё мавзӯи марбут ба доираи аудит аз дониши аудитор дар бораи муҳити назорат вобаста аст. Муҳити назорат фарҳанги ростқавлӣ ва рафтори ахлоқӣ мебошад, ки барои назорати дохилӣ ба талаботи мақомот замина фароҳам меорад. Дар заминаи аудити мутобиқат, муҳити назорат аҳамияти хоса дорад, ки ба ноил шудан ба мутобиқат равона карда шудааст.

Барои фаҳмидани фаъолияти объекти санҷидашаванда ё мавзӯи аудит, инчунин аудитор бояд системаи назорати дохилиро дарк кунад. Шакли мушаххаси назорат, ки аудитор тафтиш мекунад, аз мавзӯъ, хусусият ва доираи аудит вобаста аст. Мавзӯи аудит метавонад миқдорӣ ё сифатӣ бошад ва аудитор бояд вобаста ба доираи аудит ба нишондиҳандаҳои миқдорӣ ё сифатии назорати дохилӣ ё маҷмӯи он тавачҷӯх кунад. Ҳангоми баҳодихии назорати дохилӣ, аудитор хавфиро ба назар мегирад, ки назорати дохилӣ оқибатҳои назарраси но мутобиқат иро пешгирӣ ё ошкор карда наметавонад. Аудитор бояд муайян намояд, ки оё назорати дохилӣ бо муҳити назорат мутобиқат мекунад ва ва ё онҳо мутобиқати манбаъҳои эътиборнокро аз ҳама ҷиҳат таъмин намояд.

Арзёбии хатар

52) Аудитор бояд барои муайян кардани хавфҳои номутобикатӣ хавфи баҳодихиро гузаронад

Бо мақсади муайян кардани хусусият, вақт ва андозаи расмиёти аудитор, аудитор бояд баҳодихии хавфҳоро бо назардошти меъёрҳо, миқёси аудиторӣ ва хусусиятҳои шахси санҷишаванда гузаронад. Дар ин сурат, аудитор бояд хавфиро, ки мавзӯи аудит ба критерияҳо ҷавобгӯ нест, ба назар гирад. Номутобикатӣ метавонад аз қаллобӣ, иштибоҳ, хосиятҳои хоси мавзӯъ ва / ё ҳолатҳои аудит пайдо шавад. Муайян кардани хавфҳои но мутобиқатӣ ва таъсири эҳтимолии онҳо ба расмиёти аудит бояд дар тамоми ҷараёни аудит гузаронида шавад. Ҳангоми баҳодихии хавфҳо, аудитор бояд ҳама гуна ҳолатҳои но мутобиқатии барои ӯ маълумро аз ҷиҳати моддӣ баррасӣ намояд..

53) Аудиторон бояд хатари қаллобиро ба назар гиранд

Агар аудитор бо далелҳои но мутобиқатие дучор ояд, ки нишонаҳои қаллобӣ метавонад нишон диҳад, бояд бо дараҷаи дахлдори касбӣ ва ғамхорӣ амал кунад, то монег нашавад, ки дар оянда ба санчишҳо ё тафтишот монег шавад.

Қаллобӣ дар соҳаи аудити мутобиқат асосан бо сӯиистифода аз ваколатҳои давлатӣ ва инчунин гузоришдиҳии бардурӯғ оид ба риояи қонунгузорӣ алоқаманд аст. Ҳодисаҳои риоя накардани манбаҳои эътимоднок метавонанд барқасдона сӯиистифода аз ҳокимияти давлатӣ бо мақсади ба даст овардани фоидаи номатлубро бар гиранд. Иҷро намудани ҳокимияти давлатӣ мафҳуми қабули қарор, рад кардани чунин қарорҳо, қорҳои тайёрӣ, машваратҳо, қоркарди иттилоот ва дигар амалҳои марбут ба хидмати давлатиро дар бар мегирад. Фоидаҳои номатлуб ин бартарии иқтисодӣ ё гайри иқтисодӣ, ки дар натиҷаи амали қасдан аз ҷониби як ё якчанд роҳбарият, шахсони мансабдори баландпоя, қормандон ё шахсони сеюм ба даст омадаанд, мебошанд.

Дар ҳоле ки муайян намудани қаллобӣ мақсади асосии аудиторӣ мутобиқат нест, аудиторон бояд омилҳои қаллобӣ дар арзёбии хатари онҳо ворид ва тҳангоми иҷрои қори худ ба аломатҳои қаллобӣ бодикқат нигаранд.

Стратегияи аудит ва нақшаи аудит

54) Аудиторҳо бояд стратегияи аудит ва нақшаи аудиторро таҳия намоянд

Банақшагирии аудит бояд муҳокимаи аъзоёни гурӯҳи аудитгузаронанда бо мақсади таҳияи стратегияи умумии аудит ва нақшаи аудиторро дарбар гирад. Мақсади стратегияи аудит таҳияи механизми самарабахши воқуниш ба хавфи но мутобиқат мебошад. Он бояд баррасии фаъолиятҳои банақшагирифтаро барои воқуниш ба хатарҳои мушаххас тавассути таҳияи нақшаи аудит дар бар гирад. Ҳам стратегияи аудит ва ҳам нақшаи аудит бояд хаттӣ бошад. Банақшагирӣ як марҳилаи алоҳидаи аудит нест, балки ҷараёни пайваста ва даврӣ мебошад.

ДАЛЕЛҲОИ АУДИТОРӢ

55) Аудиторҳо бояд далелҳои кофӣи аудиториро дар ҳаҷми лозима барои таъмини миқёси аудитор ҷамъоварӣ кунанд.

Аудиторҳо бояд далелҳои кофӣ ва муносиби аудиториро ҷамъ оваранд, ки барои ҳулоса ё ақида асос дошта бошанд. Кофӣ як андозаи миқдори далелҳо мебошад, ҳол он ки ҳислати дурусти сифати далелҳоро ифода мекунад - яъне бамавридӣ, эътимодноқӣ ва эътимоднокии он. Ҳаҷми далелҳои талабшуда аз ҳатари таҳрифи ғалат дар маълумоти мавзӯ вобаста аст (ҳарчанд зиёд будани хавф, ба эҳтимоли зиёдтар ҷамъовариҳои далелҳо меоварад) ва сифати чунин далелҳо (ҳарчанд сифат баланд бошад, исбот камтар талаб карда мешавад). Бинобар ин, кофӣ ва мутобиқати далелҳо бо ҳам вобастаанд. Аммо, танҳо гирифтани далелҳои иловагӣ сифати пасти онро ҷуброн намекунад. Кофӣи далелҳо аз манбаъ ва табиати он, инчунин аз шароити мушаххаси ба даст овардаи он вобаста аст. Аудитор бояд алоқамандӣ ва эътимоднокии иттилоотро ҳамчун далели аудиторӣ мавриди баррасӣ қарор диҳад ва махфияти тамоми далелҳои аудиторӣ ва иттилооти бадастовардари негӯҳ дорад.

Расмиёти аудит бояд дар ҳолатҳои аудит асоснок карда шаванд ва бояд барои ба даст овардани далелҳои кофӣ ва муносиби аудиторӣ хизмат кунанд. Хусусият ва манбаи далелҳои аудиторӣ бо меъёрҳо, мавзӯ ва миқёси аудит муайян карда мешаванд. Мавзӯи метавонад миқдорӣ ё сифатӣ бошад ва аудитор бояд ба далелҳои миқдорӣ ё сифатӣ, ё вобаста ба миқёси аудит ба омезиши ҳарду диққат диҳад. Ҳамин тариқ, аудити мутобиқат тартиботи гуногуни ҷамъовариҳои далелҳоро чи миқдорӣ ва ҳам сифатӣ дар бар мегирад.

Дар аудити мутобиқат барои қонеъ кардани талаботи кофӣ ва мутобиқат, аудитор аксар вақт барои ба талаботи кофӣ ва мутобиқат қонеъ шудан ба омезиш ва муқоисаи далелҳо аз сарчашмаҳои гуногунро мегузаронад.

АРЗӢБИИ ДАЛЕЛҲОИ АУДИТОРӢ ВА ТАШАККУЛИ ХУЛОСАҲО

56) Аудиторҳо бояд далелҳои ба даст оварда кофӣ ва мувофиқ буда ни оҳоро баҳо дода, ҳулосаи дуруст бароранд.

Пас аз ба итмом расидани аудит, аудитор далели аудиториро бо мақсади ба даст овардани як ҳулоса ё фикру андешаҳои хешро баён кунад. Аудитор бояд далелҳои кофӣ ва мувофиқро барои қонеъ додани хавфи аудит то ба сатҳи қобили қабул мувофиқ кунад. Раванди баҳодихӣ баррасии далелҳоеро дар бар мегирад, ки ҳам МУТОБИҚАТ ва ҳам ҳилофи ҳисоботи аудитор, фикру ақидаи аудитор ё МУТОБИҚАТ ё номутобиқати аудиторро дар бар мегирад. Он инчунин арзёбии муҳимиятро дар бар мегирад. Пас аз баҳодихӣ, ки оё далелҳо барои дастгирии боэътимодии ҳисоботи молиявӣ кофӣ ва мувофиқанд, аудитор қарор медиҳад, ки чӣ гуна ҳулосаи беҳтарро дар асоси далелҳои ба даст овардашуда таҳия кунад.

Агар далелҳои аудиторӣ, ки аз як манбаъ гирифта шудаанд, ба далелҳои як манбаи дигар номувофиқ мебошанд ё дар мавриди эътимоднокии иттилооте, ки ба сифати далел истифода мешаванд, шубҳа дошта бошанд, аудитор бояд муайян намояд, ки аудит чӣ гуна тағир ё такмил дода мешавад, то ин ки масъалаи мазкур ҳалли худро ёбад ва оқибатҳоро ба назар гирад, агар чунин ҳолатҳо дар дигар ҷанбаҳои аудит мавҷуд бошанд, баррасӣ намояд.

Пас аз ба итмом расидани аудит, аудитор ҳуҷҷатҳоро месанҷад, муайян намояд, ки ин мавзӯ ба таври кофӣ ва дуруст омӯхта шудааст. Аудитор инчунин бояд муайян кунад, ки оё баҳодиҳии хатар ва муайянкунии моддии ибтидоӣ дар заминаи далелҳои ҷамъовардашуда дуруст аст ё зарурати таҷдиди назар дорад.

ҲИСОБОТ

57) Аудиторҳо бояд дар асоси принципҳои мукамал, ҳолисӣ, саривақтӣ бо назардошти нуқтаи назари ихтилофӣ ҳисобот таҳия кунанд.

Принсипи мукамалӣ аз аудитор талаб мекунад, ки пеш аз пешниҳод кардани ҳисобот ҳама далелҳои дахлдори аудиториро баррасӣ намояд. Принсипи объективӣ аз аудитор талаб мекунад, ки нуқтаи назари касбӣ ва шубҳаоварона ба қор бурда шавад, то боварӣ ҳосил шавад, ки тамоми ҳисоботҳо дақиқ ва ҳамаи натиҷаҳо ва хулосаҳо ба таври мувофиқ ва мутавозин пешниҳод шудаанд. Принсипи саривақтӣ тартиб додани ҳисоботро дар вақти муқарраршуда дар назар дорад. Принсипи ба назар гирифтани нуқтаи назари ихтилофи назар маъноӣ санҷидани дақиқ будани далелҳоро бо қорхонаи аудитшаванда ва ворид намудани шарҳи шахсонӣ мансабдори масъул, ба қадри имкон. Ин принципҳо бояд аз нигоҳи шакл ва мундариҷаи ҳисоботи мутобиқати аудитор риоя карда шаванд.

Шаклҳои ҳисоботро қонун ё мақомоти ваколатдори МОА муайян карда метавонанд. Аммо, ҳисоботи аудиторӣ, одатан, хулосаи дар асоси қори аудиторӣ ба амал омадаро дар бар мегирад. Ҳисобот, дар мавриди зарурат, инчунин метавонад барои беҳтар кардани нишондиҳандаҳо ҳамчун тавсияҳои созанда ва амалӣ бошад. Ҳангоми иҷрои аудити мутобиқат, ҳисобот одатан “Ҳисоботи аудиторҳо” номида мешавад.

Ҳисобот метавонад ҳам дар шакли андешаи кӯтоҳ ва ҳам дар шакли хулосаҳои мухтасар ва ё дар шакли хулосаҳои мухталиф, кӯтоҳ ё муфассал бошад. Бо вучуди ин муҳим аст, ки ҳисобот пурра, дақиқ, воқеъбин, боэътимод ва дақиқ, тавре ки мавзӯи аудит иҷозат медиҳад, мухтасар бошад. Ҳама гуна маҳдудият дар соҳаи аудит бояд тавсиф карда шаванд. Ҳисобот бояд МУТОБИҚАТИ меъёрҳои истифодашаванда ва сатҳи эътимоднокии ҳисоботро, ки онҳо дастгирӣ мекунанд, ба таври возеҳ нишон диҳад.

Ҳисобот метавонад шакли ҳисоботи хаттӣ мутобиқатро дар бар гирад, илова бар изҳороти ҳисоботи молиявӣ. Онро инчунин дар шакли посухи муфассал ба саволҳои мушаххаси аудит баён кардан мумкин аст. Дар ҳоле ки супоришҳои аттестатсионӣ одатан андешаро пешниҳод мекунанд, супоришҳои муस्ताқими ҳисоботдиҳӣ аксар вақт аз посух додан ба саволҳои мушаххас иборатанд. Ҳангоми ташаккул ёфтани хулоса, аудитор бояд ба он ишора кунад, ки он такмил дода нашудааст ё он дар асоси баҳодихӣ аз рӯи аҳамият ва бартарият дигаргун карда шудааст. Изҳори ақида одатан стратегияи амиқтар ва равиши аудитро талаб мекунад.

Ҳисоботҳои аудити мутобиқат одатан унсурҳои зеринро дар бар мегиранд (ҳарчанд ҳатман бо як тартиб нестанд):

1. Ном
2. Суроға
3. Сарҳадҳои аудит, аз ҷумла давраи фарогирии аудит
4. Мафҳум ё тавсифи мавзӯи санҷиш
5. Меъёрҳои таъиншуда
6. Рӯйхати стандартҳои аудити истифодашаванда ҳангоми иҷрои аудит.
7. Шарҳи умумии иҷрои корҳо
8. Маълумотҳое, ки дар натиҷаи омӯзиш гирифта шудаанд
9. Хулоса
10. Ҷавобҳои корхонаи санҷидашуда (агар бошанд)
11. Тавсияҳо (агар бошанд)
12. Таърихи гузориш
13. Имзо

АМАЛҲОИ МИНБАЪДА

58) Агар зарур бошад, аудиторҳо ҳангоми дарёфти номутобиқият бояд фаъолияти минбадаро амали намоянд

Амалҳои минбаъда ба иҷрои босамари амалҳои ислоҳӣ мусоидат намуда, барои аудитор, истифодабарандагони гузориши аудит ва аудитор маълумоти муфид пешниҳод меkunанд (барои банақшагирии оянда). Зарурати амалҳои минбаъда чихати пайгирӣ кардани номутобиқатии қаблан гузоришшуда вобаста аз хусусияти мавзӯ, номутобиқатӣ ва ҳолатҳои мушаххаси аудит метавонад фарқ кунад. Дар баъзе МОА, аз ҷумла дар судҳои баҳисобгирӣ, амалҳои минбаъда метавонанд интишори гузоришҳои ҳатмии ҳуқуқӣ ва қарорҳои судиро дар бар гиранд. Агар аудит ба таври мунтазам гузаронида шавад, тартиботи амалҳои минбаъда метавонанд қисми арзёбии хатарро дар соли оянда ташкил кунанд.